

KIRJALLINEN KYSYMYS 123/2007 vp

Kirjallisuuden valtionpalkinnon luovuttaminen Matti Rossille

Eduskunnan puhemiehelle

Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin luovutti 8.5.2007 kirjallisuuden valtionpalkinnon kirjailija Matti Rossille. Rossi sai palkinnon erityisesti monipuolisesta urastaan kaunokirjallisuuden suomentajana.

Kuka on tämä Matti Rossi? Epäilemättä mm. Garcia Márquezin ja William Shakespearen ansioitunut kääntäjä. Mutta mistä Suomen lähihistoria varsinaisesti tuntee hänet?

Huhtikuussa 1975 unkarilainen kirjailija Dénes Kiss vieraili maassamme Suomen Kirjailijaliiton vieraana. Vierailun yhteydessä järjestettiin keskustelutilaisuus suomalaisten kirjailijoiden kanssa. Kiss luuli olevansa ystävien — ei toveri — seurassa ja arvosteli keskustelun kulussa suorasukaisesti Neuvostoliittoa. Hän mm. piti Stalinin Neuvostoliittoa syypäänä Suomen talvisotaan. Lisäksi hän sanoi Neuvostoliittoa, joka tuolloin miehitti hänen kotimaataan ja piti pystyssä sen kommunistihallitusta, imperialistiseksi valtioksi. Edelleen hän luonnehti Neuvostoliittoa "itäisen fasismin" edustajaksi.

Voi vain kuvitella, kuinka paikalla olleet suomalaiset stalinisti- eli taistolaiskommunistit opastivat tämän jälkeen Kissiä oikealle polulle. He varmasti kertoivat tälle vuosikymmeniä kommunismin todellisuudessa kärsineelle ja vankileirilläkin viruneelle taiteilijalle, kuinka rauhantahtoista Neuvostoliiton ulkopoliitiikka on ja on aina ollut ja kuinka ihanaa ja vapaata on taiteilijan elämä Neuvostoliitossa, Unkarissa ja muissa sosialistisissa maissa verrattuna Suomessa vallitsevaan kapitalismin kurjuuteen.

Tämä ei kuitenkaan riittänyt stalinistikommunisti Matti Rossille. Hänen mielestään Dénes Kiss oli kauhistuttavilla puheillaan syyllistynyt valheisiin ja ilmeisesti rikoksista anteeksiantamattomimpaan ja pahimpaan eli neuvostovastaisuuteen. Lisäksi Rossi piti Kissin "vastenmielisiä" mielipiteitä "provokaationa".

Matti Rossi päätti ryhtyä Kissin varomattomien puheiden johdosta käytännön toimenpiteisiin. Vapaasta tahdostaan hän teki itsestään alhaisen ilmiantajan ja kavalsi suomalaisten kirjailijoiden vieraana olleen unkarilaiskirjailijan Unkarin kommunistiselle diktatuurihallitukselle. Rossi lähetti "Suomen Kirjailijaliiton jäsenenä" Unkarin Kirjailijaliitolle kirjeen, jossa hän ilmoitti kollegansa Dénes Kissin tämän neuvostovastaisista puheista. Varmistaakseen Kissin joutumisen Unkarin kommunistihallituksen sortokoneiston kostotoimien kohteeksi Rossi toimitti kopion ilmiantokirjeestään Unkarin kommunistihallituksen Helsingissä olevalle viralliselle edustajalle.

Rossin toiminta oli tehokasta, eli hänen raportillaan oli seurauksensa. Unkarin diktatuurihallitus ei tosin surmannut, kiduttanut tai heittänyt uudestaan vankilaan Kissiä, mutta tämä joutui huomattaviin vaikeuksiin. Kiss on itse kuvannut Rossin ilmiannon seurauksia mm. seuraavasti (Suomen Kuvalehti 50/97):

"Pöytäkirjan laadinnan alkuhetkestä lähtien, parin kolmen rivin kirjoittamisen jälkeen, tajusin, että minusta voi tulla uudestaan sekatyömies, mikäli eivät sitten pane taas vankilaan."

"Unkarilaiselle kirjailijalle neuvostofasismista puhuminen vuonna 1975 saattoi olla suorastaan hänen olemassaoloon koskeva kysymys."

"Kirjani eivät voineet ilmestyä, olin julkaisukiellossa, ja joskaan en sitä juuri näyttänyt, pelkäsinkin lakkaamatta hirvittävästi, mihin suuntaan kohtaloni ratkeaa. Vankilassa olleena, muutenkin epäilyksenalaisena "vastavallankumouksellisena", olen saanut joka tapauksessa vuosikaudet kantaa uutta poltinmerkkiä tietyissä piireissä."

Kissin oman arvion mukaan hän vältti vielä pahemmat seuraukset lähinnä sen ansiosta, että Helsingin tilaisuudessa myös läsnä ollut toinen unkarilainen kirjailija Pál Bélley oli valmis todistamaan — eli käytännössä valehtelemaan — hänen puolestaan. Edelleen Kiss on sitä mieltä, että "monien, minulle myötätuntoa osoittaneiden suomalaisten ansiosta en sentään joutunut uudelleen vankilaan". Kaiken kaikkiaan Matti Rossi saattoi kuitenkin olla tyytyväinen häpeälliseen toimintaansa.

Tälle henkilölle on valtion kirjallisuustoimikunta nyt päättänyt myöntää hyvin merkittävän kirjailijatoimintaan perustuvan kunnianosoituksen ja tunnustuksen. Ja tälle valtiolliselle huomionosoitukselle on kulttuuriministeri Wallin antanut aivan erityistä arvontoa ja juhluvuotta suostumalla henkilökohtaisesti palkinnon luovuttajaksi.

Entä sitten? Eivätkö menneet ole menneitä? Eikö taidepalkintoja tule myöntää nimenomaan taiteellisista ansioista riippumatta henkilön muusta toiminnasta? Kuinka kauan ihmisen pitää kärsiä nuoruuden hurahduksistaan ja hairahduksistaan? Ja eivätkö tietyillä taiteenaloilla, esim. teatterialalla, varttuneemmat palkittavat olisi loppuneet kesken jo aikoja sitten, ellei entisiä stalinistikommunisteja eli taistolaisia voisi palkita?

Selvyyden vuoksi totean, että en peräänkuuluta enkä kannata mitään ikuista boikotti- ja/tai virkakieltojärjestelmää entisiä stalinisteja eli taistolaisia kohtaan. En, vaikka he ovat aikoinaan kannattaneet ihmisoikeuksien riistoa sosialistisissa maissa, ajaneet Suomeen kommunistista diktatuuria ja kaavailleet Suomea Neuvostoliiton täydelliseksi vasallivaltioksi. Tietysti suhtautumis-

ta näihin ihmisiin helpottaa, jos he ovat myöhemmin teoin ja/tai sanoin ottaneet etäisyyttä aiempiin diktatuurioppeihinsa ja osoittaneet kannattavansa nyttemmin demokratiaa ja ihmisoikeuksia.

Kirjallisuuden valtionpalkinnon antaminen Matti Rossille on mielestäni kuitenkin erityistapaus. Miksi näin?

Vapaan maan vapaana kirjailijana Matti Rossi ilmiantoi diktatuurimaan viranomaisille kirjailijakollegansa Dénes Kissin, joka joutui elämään kirjailijan kahlittua ja hänen kohdallaan vaarallistakin elämää Unkarin kommunistisessa diktatuurissa. Rossin raukkamaisen teon nimenomaisena tarkoituksena on täytyntä olla Kissin kirjailijauran tukahduttaminen. Rossi on tällä hetkellä käytettävissä olevien tietojen perusteella ainoa suomalainen kirjailija tai yleensäkin suomalainen, joka aatteellisessa kiihkossaan ja ihmisoikeuksien halveksinnassaan meni niin pitkälle, että pyrki nimenomaisesti tuhoamaan kommunistisessa diktatuurissa elämään joutuvan kirjailijan normaalin elämän tai vähintäänkin tämän kirjailijanuran.

Rossin teko oli iljettävä, sananvapautta pilkkaava, ja se itse asiassa häpäisi kaikki suomalaiset kirjailijat. Rossin teko oli rikos ihmisyyttä vastaan. Rossia voi verrata niihin ilmiintajiin, jotka natsi-Saksan miehittämissä maissa natsiaatteen kannustamina ilmiantoivat juutalaisia naapureitaan miehittäjälle. Kissiä ei uhannut kaasukammio, mutta vankilaan joutuminen oli täysin mahdollinen ja hänen kohdallaan jopa todennäköinen seuraus Rossin halpamaisesta teosta.

Rossi (synt. vuonna 1934) ei teon tehdessään ollut mikään poliittisesti eksyksissä ollut teini. Edelleen Rossi ei ole jälkikäteenkään vuosikymmenten kuluessa kertaakaan julkisesti pahoitellut tekoaan puhumattakaan siitä, että hän olisi pyytänyt kirjailija Kissiltä anteeksi tämän kavaltaamista Unkarin viranomaisille. Päinvastoin Rossi on vielä senkin jälkeen, kun Unkarin kansa on vapautunut kommunismin ikeestä ja kommunismin rikokset (myös) Unkarissa ovat paljastuneet kaikille lukutaitoisille suomalaisille, puolustanut raukkamaista tekoaan. Hän on myös vähätellyt sen Dénes Kissille aiheuttamia kärsimyksiä. Näin mm. Helsingin Sanomissa 10.12.2000 ja

Kulttuurivihkot-lehdessä 4—5/2005 syyskuussa 2005.

Tästä asiasta unkarilainen kirjailija Endre Gombár on todennut seuraavaa (HS 2.1.2001):

"Jos Rossi ei vieläkään usko, että Stalinin keskitysleireissä ja vankiloissa kidutettiin ja tapettiin useita kymmeniä miljoonia viattomia ihmisiä, minun täytyy epäillä hänen täysijärkisyytään. Jos Rossi ei vieläkään voi ymmärtää, että Neuvostoliitto oli imperialistinen valtio, joka on sortanut ja orjuuttanut muiden joukossa myös minun isänmaatani, minun on häntä sääli."

Kaiken edellä olevan perusteella katson, että Matti Rossin toiminta suomalaisena kirjailijana on ollut sellaista, ettei hänelle olisi tullut antaa suomalaista kirjailijakunniaa ja arvonantoa palkitsemalla hänet kirjallisuuden valtionpalkinnolla. Kun palkinnosta päättänyt valtion kirjallisuustoimikunta on ollut tästä eri mieltä, olisi ainakin kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallinin tullut pidättäytyä palkinnon arvovaltaisesta ja juhlallisesta luovuttamisesta.

Ministeri Wallin (synt. vuonna 1967) on julkisuudessa kertonut, että hän tuli tietämään Rossin edellä selostetusta katalasta ilmiannosta vasta palkitsemistilaisuuden jälkeen. Tämä herättää

kysymyksen, eikö opetusministeriön ao. virkamiesten virkavelvollisuutena olisi ollut tässä yhteydessä asianmukaisesti etukäteen informoida ministeri Wallinia Matti Rossin taustasta. Olihan kyseessä niin ainutkertainen tapahtuma jopa kulttuuritaistolaisten osalta ja jopa suomettuudessa Suomessa, että tapausta voida pitää oman aikansa kulttuuri- ja ihmisoikeusskandaalina.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Olisitteko, kulttuuri- ja urheiluministeri Wallin, kieltäytynyt toimimasta kirjallisuuden valtionpalkinnon arvovaltaisena ja juhlallisena luovuttajana kirjailija Matti Rossille, mikäli olisitte ollut etukäteen perillä Rossin unkarilaiskirjailija Dénes Kissiä vastaan aikoinaan tekemästä ilmiannosta ja

olisiko ministeriön virkamiesten tullut informoida Teitä etukäteen tästä Suomen kulttuurihistorian ihmisoikeusskandaalista?

Helsingissä 25 päivänä toukokuuta 2007

Ben Zyskowitz /kok

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimit-
tanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kan-
sanedustaja Ben Zyskowiczin /kok näin kuulu-
van kirjallisen kysymyksen KK 123/2007 vp:

*Olisitteko, kulttuuri- ja urheiluministeri Wallin, kieltäytynyt toimimasta kirjalli-
suuden valtionpalkinnon arvovaltaise-
na ja juhlallisena luovuttajana kirjaili-
ja Matti Rossille, mikäli olisitte ollut
etukäteen perillä Rossin unkarilaiskir-
jailija Dénes Kissiä vastaan aikoinaan
tekemästä ilmiannosta ja*

*olisiko ministeriön virkamiesten tullut
informoida Teitä etukäteen tästä Suo-
men kulttuurihistorian ihmisoikeuskan-
daalista?*

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Valtion kirjallisuustoimikunta on yksi yhdeksäs-
tä valtion taidetoimikunnasta, joiden tehtävänä
on Suomen taiteen edistäminen. Keskeinen osa
tätä tehtävää on apurahojen, avustusten ja palkin-
tojen jakaminen. Valtion taidetoimikuntien yh-
teiselimenä toimii taiteen keskustoimikunta. Val-
tioneuvosto asettaa toimikunnat kolmivuotiskau-
siksi. Valtion kirjallisuustoimikunnan kokoon-
pano vuosina 2007—2009 on ohessa liitteenä
(liite 1).

Valtion talousarviossa on taiteen tukemisen
veikkausvoittovaroissa varattu vuosittain määrä-
raha taiteilijoiden valtionpalkintoihin, vuonna
2007 yhteensä 395 000 euroa, josta opetusminis-
teriö on sisäisessä budjetissaan osoittanut taiteen
keskustoimikunnan ja valtion taidetoimikuntien

jaettavaksi 195 000 euroa. Kullakin valtion
taidetoimikunnalla on vuosittain käytettävissään
15 000 euroa oman alansa valtionpalkinnon jaka-
miseen ja valtion kirjallisuustoimikunnalla lisäk-
si 15 000 euroa kääntäjien valtionpalkintoon.

Taiteen keskustoimikunnan asiasta valtion tai-
detoimikunnille vuosittain antaman ohjeen mu-
kaan "palkinto voidaan myöntää taiteenharjoitta-
jalle tai kahden tai useamman taiteenharjoittajan
muodostamalle työryhmälle tunnustuksena kol-
men viimeksi kuluneen vuoden aikana valmistu-
neesta, kyseisen taiteen alan piiriin kuuluvasta
ansiokkaasta työstä tai suorituksesta. Palkinto
voidaan myöntää taiteenharjoittajalle myös pit-
käaikaisesta ja ansiokkaasta toiminnasta asian-
omaisen taiteen alan hyväksi. Lisäksi palkinto
voidaan myöntää myös taiteenalalla toimivalle
yhdistykselle tai muulle yhteisölle."

Toimikunta päättää itsenäisesti palkinnon ja-
kamisesta. Toimikunnan jäsenet tuovat kokouk-
sissa esiin perusteltuja ehdotuksiaan palkittavista
henkilöistä. Niistä keskustellaan yleensä kah-
dessa kokouksessa ja toimikunnan työjaoston ko-
kouksissa, ja lopulta päädytään toimikunnan ko-
kouksessa ratkaisuun. Nyt päätettyjen palkinto-
jen päätösprosessissa on noudatettu samaa me-
nettelyä kuin aiempinakin vuosina. Kysymyk-
seen tulevista mahdollisista ehdokkaista on kes-
kusteltu toimikunnan 27.2.2007 pidetyssä ko-
kouksessa, toimikunnan työjaoston kokouksessa
23.3.2007 ja toimikunnan 23.3.2007 kokoukses-
sa, jossa palkinnot on päätetty yksimielisesti
myöntää kirjailija Jari Järvelälle hänen romaani-
trilogiansa perusteella ja kääntäjien valtionpal-
kinto suomentaja Matti Rossille hänen Shake-
spearen näytelmäsuomennostensa perusteella.

Palkintojen perustelut ovat ohessa liitteenä (liite 2).

Toimikunnan päätös on kirjattu toimikunnan 23.3.2007 pidetyn kokouksen 3/2007 pöytäkirjaan, joka on hyväksytty toimikunnan seuraavassa kokouksessa 8.5.2007. Pöytäkirjan ja valtionpalkintojen päätöskirjeet ovat allekirjoittaneet toimikunnan puheenjohtaja (Arto Seppälä) ja sihteeri (Esa Rantanen). Valtionpalkintotilaisuudessa jaettavissa palkintoadressseissa on niin ikään toimikunnan puheenjohtajan ja sihteerin allekirjoitukset. Toimikunnan päätös on siis sen oma, itsenäisenä valtionapuviranomaisena tekemä päätös. Taiteen edistämisen järjestelystä annetun lain (328/1967) 5 a §:n mukaan taiteen keskustoimikunnan, valtion taidetoimikunnan ja alueellisen taidetoimikunnan päätökseen, joka koskee palkinnon, apurahan tai avustuksen myöntämistä, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Valtion kirjallisuustoimikunta, kuten muutkin taidetoimikunnat, pyytää vuosittain kulttuuriministeriä jakamaan toimikuntien myöntämät palkinnot. Silloin kun tämä ei ole ollut mahdollista, jakajaksi on pyydetty opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuoriso-osaston ylijohtaja, taide- ja kulttuuri-perintöyksikön johtaja tai muu arvovaltainen opetusministeriön virkamies. Tämä on muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta ollut vuosikymmeniä jatkunut käytäntö, jolla on haluttu osoittaa arvostusta ja saada huomioarvoa palkittujen työlle, palkinnoille ja kyseiselle taiteentalalle. Palkitsemisen kautta on voitu tehdä tunnetuksi yhtä osa-aluetta toimikuntien taiteen edistämistyössä ja samalla tuoda tilaisuuden puheenvuorossa esiin joitakin taiteenalan tai kulttuuripolitiikan ajankohtaisia asioita. Tällä kertaa toin puheessani esiin kirjallisuuden kulttuurivientiin liittyviä näkökohtia.

Matti Rossin palkitsemisen perusteina ovat olleet sekä hänen mittava ja monipuolinen uransa kaunokirjallisuuden suomentajana että hänen viime vuosina WSOY:n Shakespeare-projektissa tekemänsä näytelmien käännökset. Nämä palkinnon myöntämisen perusteet vastaavat valtion kirjallisuustoimikunnan tehtäviä ja toimintavaltuutta sekä taiteen keskustoimikunnan antamaa toimintaohjetta. Valtion kirjallisuustoimikunnan

myöntämien palkintojen perusteet ovat puhtaasti kirjalliset ja taiteelliset, ja ne ovat julkisesti arvioitavissa.

Edustaja Zyskowitz kysyy, olisinko kieltäytynyt toimimasta kirjallisuuden valtionpalkinnon arvovaltaisena ja juhlallisena luovuttajana kirjailija Matti Rossille, mikäli olisin ollut etukäteen perillä Rossin unkarilaiskirjailija Dénes Kissiä vastaan aikoinaan tekemästä ilmiannosta.

Matti Rossin tekemä ilmianto palauttaa mieleeni erään tapauksen omasta menneisyydestäni. Se ei ole mitenkään verrattavissa Kissin tapaukseen, mutta antaa taustaa omalle osuudelleni siinä, mitä edustaja Zyskowitzin kysymys koskee. Samasta ajan hengestä sain vastoin tahtoani esimakua, kun Suomi-Neuvostoliitto-Seura kanteli minusta, 15-vuotiaasta yläasteen oppilaasta, syyttäen minua neuvostovastaisuudesta.

Olin kevään 1982 mittaan kirjoittanut sanomalehti Vasabladetiin lukijakirjeitä, joissa olin arvostellut Neuvostoliittoa. Kirjoitin, että Stalin oli diktaattori, että Neuvostoliitto oli aloittanut talvisodan ja lisäksi, että neuvostoydinaseista voisi aiheutua terveyshaittoja. Kouluni Vasa Övningsskola myönsi minulle samana keväänä stipendin historiasta, joka oli lempiaineeni. Tieto stipendistä kulkeutui Suomi-Neuvostoliitto-Seuraan, joka uumoili asiassa poliittisia perusteita ja ryhtyi toimeen.

Silloiselle kouluhallitukselle osoitetussa myllykirjeessä seuran Pohjanmaan piirijärjestön johto kanteli siitä, että kouluni palkitsi neuvostovastaisuudesta ja että minä olin neuvostovastainen. Vaatimuksena oli, että kouluhallitus antaisi koululle muistutuksen. Lehdistössä aiheesta sukeutunut keskustelu oli ahdistavaa. Kun kouluhallituksen ylin johto oli käsitellyt tapauksen, tuli viimein vapauttava päätös. Siinä todettiin, että koulu oli palkinnut minut koulusuorituksistani, ei lukijakirjeistäni.

Minulle tapahtunut ei siis mitenkään ole rinnastettavissa Dénes Kissin tapaukseen. Minä en koskaan joutunut hengenvaaraan, eikä koulu-paikkani ollu vaarassa. Perheeltäni tosin myöhemmin perusteita ilmoittamatta evättiin viisumi Neuvostoliittoon, mutta sen menetyksen saattoi kestää.

Olen myöhemmin toisissa yhteyksissä tavannut henkilöä, joka oli kouluhallitukselle osoitetun "myllykirjeen" allekirjoittajana. En ole koskaan ottanut asiaa puheeksi. Historia on arvioni mukaan kulkenut suuntaan, joka antaa minulle mahdollisuuden asettua menneiden yläpuolelle. Silti on mahdotonta käsittää, että Suomessa on ilmiannettu ihmisiä "vääristä" mielipiteistä. Ajan henkeen viittaaminen antaa asialle historiallista kehystä, muttei ole mikään lieventävä asianhaara.

Valtion kirjallisuustoimikunnan päätös palkita Matti Rossi hänen työstään muun muassa Shakespearen ja Garcia Marquezin suomentajana tehtiin kolme viikkoa ennen kuin otin vastaan kulttuuri- ja urheiluministerin toimen. Minulla ei ollut tietoa Rossin menneisyydestä, kun ilmoitin suostuvani toimimaan 8.5. pidetyssä tilaisuudessa palkintojen jakajana. Nyt jälkikäteen luonnollisesti toivoisin, että olisin ollut asiasta perillä. Minusta olisi myös ollut suotavaa, että Rossi oma-aloitteisesti ja julkisesti olisi jossain vaiheessa pohtinut Kissille tekemänsä teon moraalista puolta.

Matti Rossin unkarilaiskirjailija Dénes Kissiä vastaan yli kolmekymmentä vuotta sitten tekemä ilmianto ei ole oman ikäpolveni ihmisille yleisesti tunnettu asia. Voidaan myös todeta, etteivät

tiedotusvälineet muutamaa harvaa poikkeusta lukuun ottamatta aluksi nähneet mitään ongelmaa Matti Rossin palkitsemisessa ennen kuin edustaja Zyskowicz 25.5.2007 esitti asiasta kirjallisen kysymyksen.

Kiistatta on niin, että toisen kirjailijan kirjallista toimintaa vaarantava ja haittaava menettely on eettisesti kyseenalaista ja tuomittavaa erityisesti siitä syystä, että sanan- ja ilmaisunvapaus ovat kirjailijan ammatillisen eetoksen ytimessä. Rossi ei joutunut vastaamaan teostaan juridisesti, mutta moraalisesti asia ei unohdu. Itse en voi millään tavalla pitää oikeutettuna sitä, että Matti Rossi ilmianto Dénes Kissin, ja tuomitsen hänen menettelynsä mitä jyrkimmin.

Silti en näe, että yli 30 vuoden jälkeen olisi aiheellista, että minä kulttuuriministerinä kieltäytyisin viran puolesta hoitamasta osuuttani palkintojenjakotilaisuudessa, jossa kulttuurin alalla toimiville annetaan tunnustusta nimenomaisesti heidän merkittävästä ammatillisesta toiminnastaan. Valtion kulttuuripalkinnon myöntämistilaisuutta ei pidä käyttää tilaisuutena rangaista tai boikotoida jo nimettyä palkinnonsaajaa jonkin hänen menneisyydessään olevan seikan takia, jolla ei ole mitään tekemistä palkinnon myöntämisperusteiden kanssa.

Helsingissä 18 päivänä kesäkuuta 2007

Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørsmål SS 123/2007 rd undertecknat av riksdagsledamot Ben Zyskowitz /saml:

Skulle Ni, kultur- och idrottsminister Wallin, i egenskap av auktoritativ person ha vägrat att högtidligt överrätta statspriset för litteratur till författaren Matti Rossi ifall Ni hade varit medveten om att Rossi tidigare angivit den ungerske författaren Dénes Kiss och

borde tjänstemän vid ministeriet på förhand ha informerat Er om denna människorättsskandal i Finlands kulturhistoria?

Som svar på detta spørsmål anför jag följande:

Statens litteraturkommission är en av nio statliga konstkommissioner som har till uppgift att främja konsten i Finland. En viktig del av denna uppgift är att dela ut stipendier, understöd och pris. Centralkommissionen för konst fungerar som samorgan för de statliga konstkommissionerna. Statsrådet tillsätter kommissionerna för mandatperioder om tre år. Sammansättningen av statens litteraturkommission 2007—2009 framgår av medföljande bilaga (bilaga 1).

I statsbudgeten har varje år anvisats anslag för statspriser för konst ur tipsvinstmedlen för konstfrämjande. År 2007 uppgick detta belopp till 395 000 euro, av vilket undervisningsministeriet i sin interna budget anvisat 195 000 euro för utdelning av centralkommissionen för konst och statens konstkommissioner. Var och en av de statliga konstkommissionerna förfogar årligen

över 15 000 euro för utdelning av statspriser inom respektive konstområde, varutöver statens litteraturkommission tilldelas 15 000 euro för statens översättarpris.

Enligt de anvisningar som centralkommissionen för konst utfärdar till konstkommissionerna kan statspriset beviljas en konstutövare eller en arbetsgrupp bestående av två eller flera konstutövare som erkänsla för ett förtjänstfullt arbete eller en förtjänstfull prestation inom konstområdet i fråga som slutförts under de tre senaste åren. Priset kan också beviljas en konstutövare för långvarig och förtjänstfull verksamhet till fromma för det aktuella konstområdet. Vidare kan priset beviljas en förening eller annat samfund som verkar inom konstområdet.

Kommissionen beslutar självständigt om prisutdelningen. Kommissionens medlemmar lägger vid kommissionens möten fram motiverade förslag till lämpliga prismottagare. Förslagen diskuteras normalt vid två möten samt vid kommissionens arbetsdelegations möten, och det slutliga beslutet fattas av kommissionen. Besluten om de aktuella prisen fattades enligt samma förfarande som under tidigare år. Möjliga kandidater har diskuterats vid kommissionens möte 27.2.2007, arbetssektionens möte 23.3.2007 och kommissionens möte 23.3.2007, då man enhälligt fattade beslutet att premiera författaren Jari Järvelä för dennes romantrilogi och att tilldela Matti Rossi översättarpriset för dennes översättningar till finska av Shakespeares skådespel. Prismotiveringarna framgår av bilaga (bilaga 2).

Kommissionens beslut har förts in i protokoll 3/2007 från kommissionens möte 23.3.2007, och protokollet godkändes vid kommissionens följande möte 8.5.2007. Protokollet och beslutsbreven om statspriserna har undertecknats av kom-

missionens ordförande (Arto Seppälä) och sekreterare (Esa Rantanen). Prisdiplomen som överräcks vid prisceremonin har likaså undertecknats av ordföranden och sekreteraren. Kommissionen har således fattat sitt beslut självständigt i egenskap av en statsbidragsmyndighet. Enligt 5 a § i lagen om organisering av konstens främjande (328/1967) får ändring i ett sådant beslut av centralkommissionen för konst, de statliga konstkommissionerna eller de regionala konstkommissionerna som gäller beviljande av pris, stipendium eller understöd inte sökas genom besvär.

Statens litteraturkommission, liksom de övriga konstkommissionerna, ber varje år kulturministern att överrätta prisen. När detta inte har varit möjligt har man vänt sig till överdirektören vid kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen, direktören för konst- och kulturarvsenheten eller någon annan högt uppsatt tjänsteman vid undervisningsministeriet. Med några undantag har detta varit kutymen under de senaste årtiondena. Avsikten har varit att visa uppskattning för och uppmärksamma prismottagarnas verksamhet, prisen och konstområdet i fråga. Genom prisen har det varit möjligt att lyfta fram en sektor av kommissionernas konstfrämjande arbete, samtidigt som man vid anföranden under ceremonin har kunnat ta upp aktuella frågor inom konstområdet eller kulturpolitiken. Denna gång lyfte jag fram synpunkter kring kulturexporten av litteratur.

Matti Rossi tilldelades priset för sin långa och mångsidiga karriär som översättare av skönlitteratur till finska samt för de översättningar av skådespel som han gjort inom WSOY:s Shakespeare-projekt under de senaste åren. Dessa prismotiveringar överensstämmer med statens litteraturkommissions uppdrag och befogenheter samt med de anvisningar som har utfärdats av centralkommissionen. Motiveringarna till prisen som beviljas av statens litteraturkommission grundar sig uteslutande på litterära och konstnärliga meriter och kan offentligt bedömas.

Riksdagsledamot Zyskowicz frågar mig om jag hade vägrat att i egenskap av auktoritativ person högtidligt överrätta statspriset för litteratur till författaren Matti Rossi ifall jag på förhand

hade varit medveten om att Rossi tidigare angivit den ungerske författaren Dénes Kiss.

För mig personligen väcker Matti Rossis angivelse till liv en händelse ur mitt eget förflutna. Den är på inget sätt jämförbar med fallet Kiss, men ger ett sammanhang för min egen roll i ledamot Zyskowicz frågeställning. Jag kom att stifta ofrivillig bekantskap med samma tidsanda då jag som 15-årig högstadieläro elev blev anmäld för antisovjetism av Samfundet Finland-Sovjetunionen.

Under våren 1982 hade jag skrivit insändare i tidningen Vasabladet i vilka jag kritiserat Sovjetunionen. Jag skrev att Stalin var en diktator, att Sovjetunionen startat vinterkriget och att även sovjetiska kärnvapen var hälsovådliga. Min skola, Vasa Övningsskola, beviljade mig samma vår stipendium i mitt favoritämne historia. Budet om stipendiet nådde Samfundet Finland-Sovjetunionen, som anade politiska motiv och skred till verket.

I ett kvarnbrev till dåvarande Skolstyrelsen angav ledningen för Samfundets österbottniska kretsorganisation min skola för att premiera anti-sovjetism och mig för att vara antisovjetisk. Kravet var att Skolstyrelsen kommer med en tillrättavisning. Diskussionen som följde i pressen var obehaglig. Efter att Skolstyrelsens högsta ledning gått igenom fallet kom slutligen friande besked. I det framkom att skolan premierat mig för mina skolprestationer, inte för insändarna.

Mitt fall kan alltså på inget vis jämföras med fallet Dénes Kiss. Jag svävade aldrig i livsfara eller riskerade förlora min skolplats. Min familj fick nog senare utan motivering avslag på visum till Sovjetunionen, men den förlusten var överkomlig.

Jag har senare i andra sammanhang träffat den person i Samfundet Finland-Sovjetunionen som undertecknade "kvarnbrevet" till Skolstyrelsen. Jag har aldrig återkommit till frågan. Jag bedömer att historien gått i en riktning, som gör det möjligt för mig att ställa mig ovanför det som varit. Trots detta är det omöjligt att begripa sig på att man i Finland angivit personer med "fel" åsikter. Att hänvisa till tidsandan ger en historisk kontext, men är ingen förmildrande omständighet.

Litteraturkommissionens beslut att belöna Matti Rossi för sina insatser som översättare av bland annat Shakespeare och Garcia Marquez fattades tre veckor innan jag tillträdde som kultur- och idrottsminister. Jag hade inte information om Rossis förflutna då jag gav mitt medgivande till att fungera som ceremoniell prisutdelare den 8.5. I dag önskar jag givetvis att jag haft informationen på förhand. Jag hade också gärna sett att Rossi i något skede självmant och offentligt dryftat den moraliska halten i sina gärningar gentemot Kiss.

Att Matti Rossi angav den ungerske författaren Dénes Kiss för över trettio år sedan är inte allmänt känt för min generation. Noteras kan att massmedierna, på något enstaka undantag när, inte spontant såg problem med Matti Rossis pris innan ledamot Zyskowicz den 25 maj 2007 lämnade in sitt skriftliga spörsmål.

Det råder inga tvivel om att det är etiskt tvivelaktigt och fördömligt att handla på ett sätt som äventyrar och försvårar en annan författares författarskap, i synnerhet när yttrandefriheten utgör grunden för en författares professionella etos. Rossi ålades inte juridiskt ansvar för sitt handlande, men på det moraliska planet faller det inte i glömska. Personligen har jag ingen som helst förståelse för Matti Rossis avgivelse av Dénes Kiss och fördömer hans gärning å det skarpaste.

Jag anser ändå inte att det över trettio år efteråt skulle finnas skäl att som kulturminister på tjänstens vägnar vägra axla en ceremoniell roll då en kulturutövare får ett erkännande för uttryckligen ett genuint professionellt värv. En ceremoni för ett kulturellt statspris skall inte användas som forum för straff eller bojkott av en redan utsedd pristagare för något i dennes förflutna, som på inget sätt har med grunden för priset att skaffa.

Helsingfors den 18 juni 2007

Kultur- och idrottsminister Stefan Wallin